За буквите
КИРИЛО МЕТОДИЕВСКИ ВЕСТНИК
Ѡ҆ пнсменѣхъ ®

БИТ

ИЗДАВА УНИВЕРСИТЕТЪТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ • ГОДИНА XLV • БРОЙ 71/МАРТ 2023 г.

Екзарх Антим I
(1816 – 1888)

Стоян Райчевски

Първият български екзарх Антим I (със светско име Атанас Михайлов Чалъков) е роден в Лозенград, Източна Тракия, в родолюбивото семейство на Михаил Чалък Георгиев и Гена Дели Нейкова – прочута и уважавана в цялата Лозенградска околия с умението да помага на младите майки при раждането на децата им. Малкият Атанас учи в родния си град, а през 1836 г. е даден да учи занаят в Цариград като чирак при един абаджия. Повече от занаята го привличали книгите и един ден младежът напуска майстора си, качва се на една гемия и заминава за Солун, а оттам – в Света гора.

Атанас пристига в Атон през късната есен, на 25 ноември 1836 г. Постъпва в основания през X в. малък манастир „Ставро Никита“, чието братство се състояло от гръцки монаси и няколко малоруси. Не се задържа дълго там и преминава в „Каракал“, в който имало и много монаси българи. После отива в Хилендарския манастир, привлечен от тамошното българско братство и от множеството паметници и книги, които свидетелствали за старата българска книжовност.

Атанас приема монашество в Хилендарския манастир през 1837 г. под името Антим. Следващата е ръкоположен за дякон и заминава като таксидиот в Източна Тракия. През 1839 г. е дякон в църквата „Св. Константин“ в Цариград и същевременно посещава местното енорийско училище, а след това – гръцката Велика школа в кв. Куручешме (1843 – 1844). Постъпва с първия випуск в прочутото богословско училище на Великата Христова църква на о. Халки, което завършва с отличен успех (1844 – 1848). Става учител и проповедник в Хилендарския метох.

С препоръка на руския консул в Смирна през есента на 1852 г. заминава за Русия и постъпва студент в Московската духовна академия, която завършва през 1856 г. с магистърска степен по богословие. През 1857 г. Антим се завръща в Цариград и за кратко време служи в църквата на руското посолство. Назначен е за преподавател и скоро след това – за ректор на Богословското училище на о. Халки, което е признание за неговата висока образованост.

Поддържа връзки с цариградските българи, участва в полагането на основния камък на новата българска църква „Св. Стефан“ в Цариград през 1859 г. Съпричастен е през цялото това време с движението за църковна независимост. Оценил високо духовните му качества и завидната за времето образованост, патриарх Йоаким II го ръкополага за Преславски митрополит, но Антим отказва да заеме митрополитския престол, преди да бъде решен българският църковен въпрос.

През 1862 г. Антим е изпратен от цариградския патриарх в Малко Търново, за да противодейства на разпространяването на униатското движение сред християните в Одринска Тракия. През следващата година той разследва в Кукуш дейността на Партений, като защитава тамошните българи.

През април 1868 г. Антим приема да стане владика във Видин, но на тържествената литургия през декември с.г. отказва да спомене името на патриарха, с което отхвърля каноническото подчинение на Цариградската патриаршия и подава оставка. Става член на Привременния синод на Българската църква.

На 16 февруари 1872 г. е избран за първи български екзарх. Българите приемат възкачването му на екзархийския престол като символ на ново начало и неговото пътуване от Видин към Цариград се превръща във всенароден български празник, в тържества за победата на Българската православна църква над фанариотството.

На 11 май 1872 г., в деня на светите братя Кирил и Методий екзарх Антим отслужва в Цариград тържествена литургия, по време на която прогласява независимостта на възобновената Българска православна църква. Негова основна грижа е запазването на ненакърнимостта на екзархийския ферман, който очертава българската етническа територия в Тракия, Мизия и Македония, където се разкриват български училища и в черквите се служи на български език. С активната си дейност като духовен глава допринася за националното единство и за просветното издигане на народа. Полага много усилия и за присъединяване на т.нар. „спорни“ епархии в Македония към българския диоцез. Не го отклоняват от този му път нито заплахите, нито афоресванията и отлъчванията.

По време на Априлското въстание екзарх Антим се изявява като български патриот и информира световната общественост чрез дипломатическите среди за вършените от правителствените войски жестокости и престъпления спрямо въстаналия български народ, както и за осъдените и изпратените на заточение българи. Изготвя и праща и изложение до Петербургския митрополит Исидор с молба той да въздейства върху руските политически среди и обществеността за защита на българите. Представя един подготвен от Екзархията мемоар до Цариградската посланическа конференция (1876 – 1877) за защита на правата и свободите на българите.

Заради тази си родолюбива дейност при силен натиск от страна на турското правителство на 14 април 1877 г. екзарх Антим е свален от екзархийския трон и на 17 юли с.г. е изпратен на заточение в Мала Азия, в гр. Ангора. Пребиваването му там е съпътствано с много лишения и тежко заболяване. Най-много му тежат изолацията и ограничената информация за военните действия по време на Руско-турската война. Не получава вести и за Санстефанския мирен договор. Турските власти не бързат да приложат дадената амнистия за всички политически затворници. На запитването защо продължава задържането на екзарх Антим, отговорът на Великия везир е, че той причинил „големи злини“ на турската държава.

След капитулацията на Турция митрополитите Симеон Варненско-Преславски и Григорий Доростоло-Червенски подават прошение до Главнокомандващия руските войски Великия княз Николай Николаевич. Руската главна квартира прави постъпки пред турското правителство, в резултат на които е наредено незабавното освобождаване на екзарх Антим. Освободен е едва през пролетта на 1878 г. след настоятелното застъпничество и на дипломатите.

Връщайки се от заточение, Антим I пътува към родината си, посрещан с всенародни почести от българите от Цариград, Лозенград, Одрин, София чак до Видин, където отново заема духовния си пост на Видински митрополит.

Антим I продължава да участва дейно в устройването на българската държава. На 12 май 1879 г. отслужва молебен на вр. Шипка при полагането на първия камък за паметник на героите, загинали за освобождението на България.

Като Видински митрополит Антим I е депутат в Учредителното народно събрание и е избран за негов председател, а след това и на Първото Велико народно събрание (1879). Депутат е и в Първото обикновено народно събрание (1879).

По време на Сръбско-българската война (1885) Антим I отказва да бъде изведен от Видин в отсрещния румънски град Калафат и остава в обсадения град за морална подкрепа на българските воини.

Като депутат и екзарх през 1887 г. посреща във Велико Търново и заклева доведения от Стефан Стамболов български княз Фердинанд.

Почива на 1 декември 1888 г. на 72-годишна възраст. Погребан е с почести в старата част на града в черквата „Св. Никола“, построена през 1799 г. до старата „Св. Пантелеймон“. Тленните му останки почиват в съградения от признателния български народ мавзолей в гр. Видин.

По „Пътят“ Историята на един портрет

80 години от рождението на Георги Чапкънов, 30 години от смъртта на Фелини

Фелини – един от бащите на неореализма в киното, се раждa на 20 януари 1920 г. в Римини, столица на провинция Емилия-Романя, на адриатическото крайбрежие на Италия. Като малък се интересува от комикси, в младежките си години се изхранва с рисунки, карикатури и писане на сценарии за радиопрограми. Започва в киното през 1944 г. като сценарист на Роберто Роселини и неговия „Рим – открит град“, базов филм за неореализма. Успехът на филма е грандиозен и за работата си Фелини е предложен за „Оскар“. Номинацията го прави един от най-търсените сценаристи в Италия.

Първия си филм снима през 1950 г., последват няколко също толкова неуспешни като първия, за да се стигне до шедьовъра му „Пътят“ (1954) с Антъни Куин и със съпругата на Фелини Джулиета Мазина, който печели „Оскар“ за чуждоезичен филм през 1957 г. Следва „Оскар“ и за „Нощите на Кабирия“ (1958) – отново с Мазина. През 1960 идва ред на великолепната му лента – „Сладък живот“ с Марчело Мастрояни и Анита Екберг. Филмът печели „Златната палма“ от кинофестивала в Кан. „Сладък живот“ е смятан от критиката за кулминация в творчеството на Фелини, оказал влияние на цялото световно кино, въвел за света термина „папараци“, а Мастрояни и Фелини стават приятели за цял живот. И кадрите със сексапилната Екберг превръщат фонтана Ди Треви в култово място за туристите.

Следват още два „Оскара“ за чуждоезичен филм – „Осем и половина“ (1963) и „Амаркорд“ (1976). „Осем и половина“ получава и Голямата награда на международния московски кинофестивал, което отваря пътя на Фелиновите филми към България.

В България интересът към произведенията на Фелини е много голям, както и към всички творби на неореализма. Много родни творци са повлияни от този стил.

Един от тях е бъдещият голям скулптор Георги Чапкънов (Чапа), роден в град Вълчи дол, Варненско. Той е от първия випуск на новооткритата художествена гимназия. Част от съучениците му са бъдещите звезди в изобразителното изкуство като проф. Тодор Варджиев, Стоян Шиндаров, Никифор Русков и др. Независимо че учи скулптура и в Художествената академия, Георги Чапкънов смята за свой учител и вдъхновител преподавателя по скулптура в гимназията Петър Рамаданов – кюстендилец, участник във войните за обединението на България, с няколко кръста за храброст. Рамаданов учи в Рим, през 1928 година се дипломира в Художествената академия във Венеция. Работи в ателието на френския скулптор Антоан Бурдел. До 1966 година преподава скулптура в Художествената гимназия в София и става ментор на няколко бъдещи български светила в скулптурата, сред които освен Чапкънов е и Ангел Станев.

Талантът му, проличал още в гимназията – особено при правенето на портрети, привлича вниманието на ценители и специалисти и скоро след завършването на Художествената академия Чапа открива първата си самостоятелна изложба в Дома на киното (1975 г.).

Следват много изложби, рисунки, кавалетна и монументална скулптура, портретува забележителни за епохата личности, негови творби се намират в много наши и чуждестранни музеи. Международният олимпийски комитет му поръчва статуя, която краси Олимпийския музей в Лозана – нейно копие в момента е пред Народния театър „Иван Вазов“, знакът на фасадата на НДК е негово дело, негова творба е в Музея на открито Утицукуши-га-Хара, Япония, посолственият комплекс в Берлин е украсен с негова монументална скулптура, площад „Славейков“ в столицата е увенчан със „Славейкови“, монументът „Света София“ е негов.

След редица успешни изложби и експониране на негови творби в паркови пространства по света, където името на Чапкънов вече е разпознаваемо, идва покана за изложба в Италия през 1993 г. За поканата Чапкънов разказва: „Една тунизийка, госпожа Фатима, позната на мой познат българин, ми казва: „Чап, защо не направиш изложба в Рим?“. „Остави тая работа“ – казвам аз, сещайки се за хилядите трудности по изкарването на виза, плащането на застраховки за износ на творби и по транспортирането на самите творби. „Не, казва тя, аз ще те свържа с голям галерист, много известен, с галерия в центъра на Рим, той ще поеме всички разходи.“ Естествено, продължавам да съм скептичен – какви ли не звезди са ми сваляли от небето. Но тя го доведе – Енрико Тоди, с галерия на една от най-тузарските улици в Рим – „Виа Маргута“.

Синьор Тоди идва в България и започва да разрушава скептицизма на Чапкънов за изложба в Рим с водопади от суперлативи и обещания – типично по италиански. Но и типично по български скулпторът е резервиран. Тоди изрежда знаменити имена, които ще присъстват, евентуално, на изложбата му. Въпреки известността им това не впечатлява Чапкънов, вече убеден от словоизлиянията, че нищо няма да се случи, докато не е изречена магическата мантра „ще дойде и Фелини“. Творецът веднага наостря слух и пита дали е чул правилно. „Да, Фелини, живеем врата срещу врата.“ „И тогава кандисах – въздъхва с широко отворени очи Чап, – това вече е нещо друго!“ А и как не – това е любимият му италиански режисьор, гледал е всичко давано в България. Чапкънов се е срещал с велики личности, портретувал е много известни хора, но среща с Фелини... „Щастлив съм, че живях по неговото време.“

Изложбата е уредена в галерия на „Виа Маргута“ – малка уличка, но населена от потомствена римска аристокрация, с офиси, представителства, галерии и ателиета – включително ателието на друг велик българин – Асен Пейков, автор на статуята на Леонардо да Винчи пред римското летище „Фиумичино“.

Чапкънов е в Италия, визата му изтича, а среща с Фелини – въпреки тоновете обещания на Тоди – няма. „Фелини е голям режисьор и Вие сте голям автор, но Фелини не знае за Вас!“ А, тъй ли – казвам аз – тръгвам си, изложба няма да има! Стой, сакън! Ние живеем врата до врата! Е, обади му се, тогава! И той звъни, тъй и тъй, за един час позиране в три дни! „Не – казва Фелини, – много съм зает!“ Тогава половин?... Петнадесет минути?“ И Фелини се съгласява за петнадесет минути.

„Дойде Фелини, беше пролет, но точно тогава много студено в Рим. Но изгря едно слънце и той като седна в лятната градина, беше чудно огрян от светлината – само за портрет. Пъхнах му една моя пластика на жена и кон в ръцете, той така се впечатли, почна да я гали, да ѝ се радва – веднага му я подарих! Но петнайсетте минути изтекоха и аз се обърнах към Фелини: „Маестро, отреденото ми време свърши!“ „Така ли – каза Фелини – аз ще кажа кога свършва!“ И стоя! Един час! И обеща, че ще дойде на другия ден“.

В този час Чапа нахвърля набързо върху приготвената глина основните черти на великия режисьор. Маестрото идва в два последователни дни за по час – и не само: идва петнадесет минути преди уговореното време! Фелини! Контактуват си на френски, който и двамата говорят много лошо, но се разбират прекрасно. Дотолкова, че Фелини го уговаря да направят съвместна изложба заедно с чичото на Марчело Мастрояни – Енрико Мастрояни, скулптор с име в Италия и Европа. А за качеството на портрета, направен за по-малко от три часа, няма смисъл да се говори: той говори сам.

Италианската преса вече е надушила новината, авторът и портретуваният са в топновините, снимани са за корици на списания и водещи страници на вестници. Скулпторът получава Голямата награда на президента на Италия, изложбата има голям успех, името на България отново е прославено.

За съжаление, нещата не се случват, както са уговорени. Фелини заминава на преглед в Швейцария, където умира през 1993 г. Но обещаната изложба се прави в Болоня през следващата 1994 година. Открита е от самия Марчело Мастрояни.

Така в историята остава фактът, че единственият скулптор, портретувал великия Фелини, е всъщност не по-малко великият Чапкънов.

Д-р Христо Христов

Столична община и Съюзът на българските писатели връчиха награди на името на Ивайло Петров

Председателят на СБП Боян Ангелов участва в церемонията по награждаването на ученици и студенти, участници в конкурса за есе „Преди да се родя и след това“, посветен на 100-годишнината от рождението на Ивайло Петров. Церемонията се състоя на 19 януари 2023 г. в Столичната библиотека.

Кметът на Столична община Йорданка Фандъкова връчи Първа награда за есе в конкурса „Преди да се родя и след това“ на Цветелина Симеонова – ученичка от ППМГ „Добри Чинтулов“, град Сливен. Зам.-кметът по култура на СО Мирослав Боршош награди с Втора награда Марк Георгиев от 91 НЕГ – София. Боян Ангелов връчи две Специални награди на СБП – грамота и книги на изд. „Български писател“, Анжела Димчева и Биляна Генова връчиха още две награди от името на СБП: тези четирима автори са Габриела Димитрова (37 СУ „Райна Княгиня“, София), Десислава Гарванова (НПМГ – София), студентите Михаил Митков и Златина Чифутска.

София Петрова – дъщеря на Ивайло Петров, връчи две Специални награди от името на семейството – на Даяна Дурчева (ПГ„Ген. Вл. Заимов“, Сопот) и Радостина Иванова. Освен грамоти двете млади авторки получиха принтове на оригинални картини на Ивайло Петров.

Първа награда във втора възрастова група (от 20 до 30 години) заслужи Димитрина Иванова, която беше наградена от Недялко Йорданов, а Ана Анастасова от Столична библиотека връчи Втора награда на Симона Георгиева. За конкурса бяха получени 47 есета от цялата страна, а жури в състав Недялко Йорданов, Митко Новков и Анжела Димчева прецизно избра 11 лауреати в двете възрастови групи. Журито присъди и Специална награда на Мариана Бурова (СУ „Д-р Петър Берон“, Пазарджик).

Предлагаме ви есето, получило една от специалните награда. Интересното е, че носителката е завършила Националната природо-математическа гимназия – София

Д-р Анжела Димчева

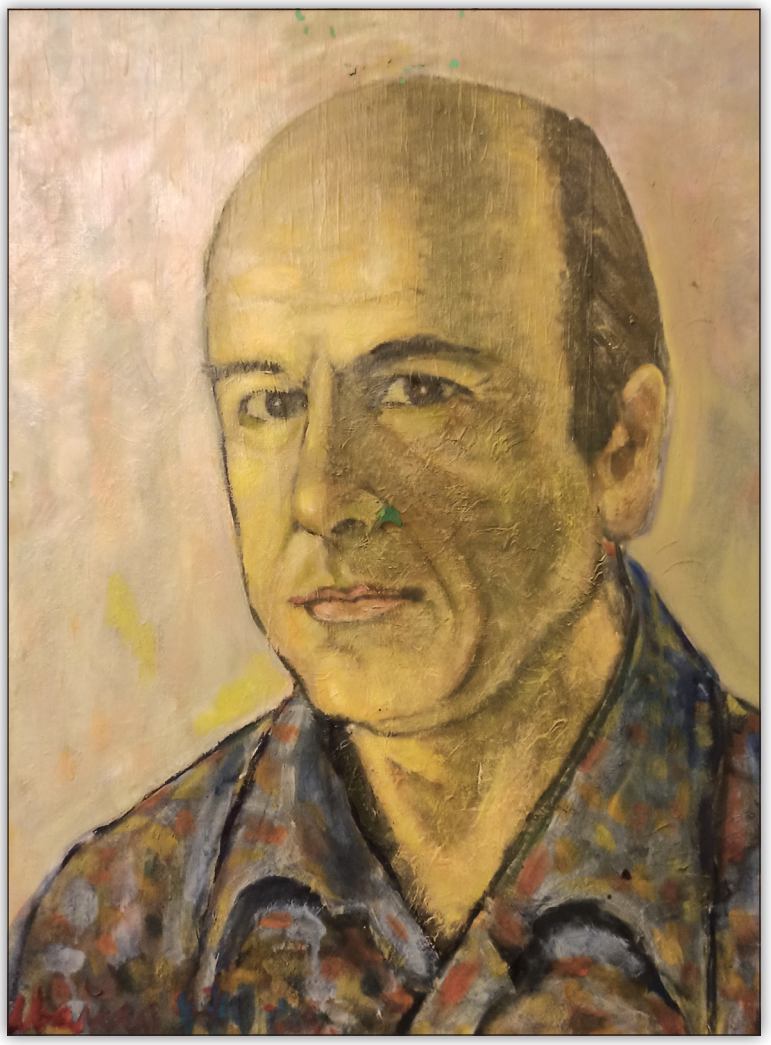

Ивайло Петров – автопортрет

Преди да се родя и след това

Десислава Гарванова – Специална награда на СБП

Съществуваме във времето, в което сме се родили. Любознанието разкрива стремежа на човек да проявява интерес към минали и бъдещи събития. Как познанието, открито от предшествениците ни, и представите ни за идващото непознато ни влияят в съвремието?

Казват, че преди да се родя, светът е бил различен. Облеклата на хората, възгледите и дори технологиите са били необикновени. Разказвани са ми истории от хора, които са част от моя живот. Достоверността на събитията не е ясна, защото как знаем, че паметта не ни лъже и не заблуждаваме околните? Възможно е да живея в симулация, в която всичко е измислено и предоставената информация е само заблуда. Ако минало не съществува, то всичко започва от сега. Тази идея обаче ни лишава от бъдеще, защото какво може да следва, ако няма начало и миналото е измамно? За да повярвам на събития, на които не съм била свидетел, е нужно множество източници да потвърдят конкретното изминало събитие. Ако не мога да се доверя на възрастните хора, как да повярвам в по-архаични факти? Никога не е изключено данни да бъдат прикрити с цел пропаганда, подменени или фалшифицирани. При липса на информация някои изследователи също правят грешни спекулации за империи, владетели и периоди. Сами трябва да преценяваме на какво да се доверяваме. Ако само на неистина ставаме свидетели, то тя не се ли превръща в нашата нова истина? Заблудени, ние вярваме на всичко, освен ако не развием разум. Критическото мислене дава възможност да изказваме различно мнение. То е важно за развитието и опознаването на човек. Да водим живот, пълен с параноя и несъгласие, води обаче до промени в настоящето, което някой ден ще е минало – минало, на което бъдещите хора не може да се доверят. Съмненията променят нас и нашите действия, които се отразяват на идните поколения. Така трите етапа на времето са свързани и се крепят, но какво е отвъд това?

Този въпрос е поставен в повестта на Ивайло Петров „Преди да се родя и след смъртта ми“. Отговорът е непосилен за хората, но спекулации има. Мисля, че няма смисъл да се задълбочаваме в нищожни проблеми, защото след нас има нещо по-голямо, което не знаем какво е. Възможно е да се озовем в кладенец, както Гочо Патладжана, но може и да постигнем вселенско прозрение. За близкото бъдеще има различни идеи като летящи коли, мегаполиси, вградени чипове и приземяване на Марс. Ако стигнем до нова планета, дали ще започнем отново да замърсяваме? Всеки има мечти за по-добро бъдеще, но не вижда реалността. Водата е пример за замърсяване, от което натуралният хабитат на животните се нарушава. Никой не предприема мерки, защото големите корпорации не искат това. Отново се появява заблуда, представена от обществото. Една държава предоставя възможности за развитие, за да може сама да печели от човешкия труд. Егоистичните хора търсят капитали и това няма да се промени. Не се надявам да има светло бъдеще след мен, но се надявам поне да има бъдеще, а какво остава за настоящето? Моите убеждения са повлияни от времето, в което живея. Дори да пробвам да се дистанцирам от пропагандираните норми в обществото, няма да представя обобщен и достатъчно обективен поглед. Не мога да определя отличителните черти на моето време, защото то още се гради. За всеки човек съвремието е разглеждано по различен начин, заради доминиращите ценности. Не знаем дали хората възприемат времето по един и същи начин, защото сами не може да дефинираме това понятие. Теорията на относителността очертава разликите в пространството.

Времевата линия е сложно устроена, защото миналото ни влияе, но не ни спира от промени, а бъдещето е необятно, но и ограничено. Съвремието за всеки е различно, но за мен е период на самоусъвършенстване и развитие, а настоящето ни обединява в едно голямо заблудено общество, което изповядва фалшиви ценности…

Носителката на Специалната награда с кмета Йорданка Фандъкова и Ивайло Ушагелов – директор на Националната природо-математическа гимназия

145 години от Освобождението на България

Между трагичното и комичното

145 години от рождението на Александър Божинов

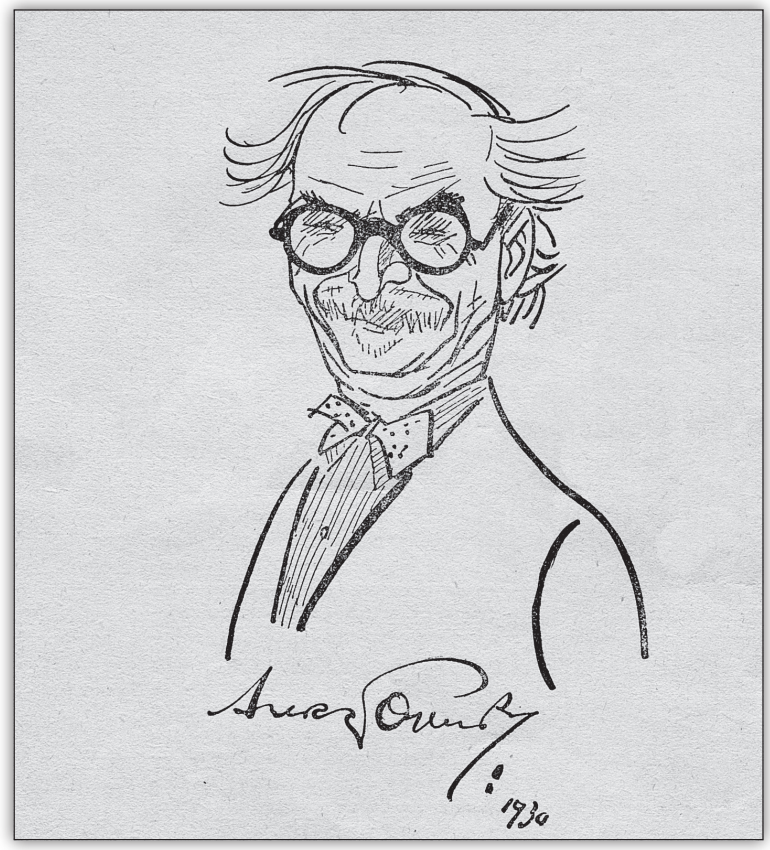

С името на големия български карикатурист Александър Божинов (1878 – 1968) се свързват раждането и развитието на изкуството на карикатурата у нас. Освен „баща“ на българската политическа карикатура Божинов е автор и на редица акварелни и пейзажни творби, на стихове, разкази, миниатюрни сценки, рецензии, отзиви, критически статии. По негово желание архивът с произведения, с писма и документи от неговия богат живот се съхранява в Научния архив на БАН. В изпълнение на проекта „Между трагичното и комичното – Александър Божинов (карикатурист, военен фотограф и писател), КП-06-Н 40/2 от 10.12.2019 г. на Фонд „Научни изследвания“, научен екип от УниБИТ изучава и представи част от литературното наследство на художника карикатурист.

Във връзка със 145-ата годишнина от рождението на Александър Божинов цитираме негови оценки за творчеството и политическите реалности, които, както ще се види, се отличават със своята актуалност. Публикуваният със съкращения откъс е от документалния сборник „Из творчеството на Александър Божинов“ – съвместно издание на „За буквите – О писменехъ“ и „Захарий Стоянов“.

Документалният сборник е резултат от научноизследователския проект „Между трагичното и комичното – Александър Божинов (карикатурист, военен фотограф и писател), КП-06 Н40/2, на Фонд „Научни изследвания“.

Проф. Ваня Добрева

Руски художници, участвали като военни дописници във войната за освобождение на България през 1877 – 1878 година

Великият балкански поход на въоръжения руски народ за нашето освобождение от петвековния турски гнет е отразен богато в животописни произведения, гравюри, фотографии и много документи. В тоя славен военен поход са взели участие и няколко руски художници, които в рисунки са отбелязали движението и напора на руските освободителни войски през най-важните и тежки нападателни и отбранителни етапи на военните операции.

Някои от тия художници са били офицери на действителна служба: В. В. Верешчагин и Н. Н. Каразин напр. са били капитани от руската армия.

Освен тия двама художници, участвали са още Боголюбов, Панов, Кившенко, Дмитриев-Оренбургски и др., които, включени в освободителните войски художниците са имали възможност да наблюдават от най-близо целия труден поход и ожесточените сражения с турските пълчища и да дадат верни картини на тая знаменита епопея.

Художникът Боголюбов е дал картината „Руските войски преминават Дунава при Браила“, Дмитриев-Оренбургски – „Преминаване на Дунава при Свищов“, Кившенко е изобразил минаването на Шипченския проход. Н. Н. Каразин е рисувал различни места от похода, но едни от най-интересните и живи изображения дават рисунките му, в които се вижда минаването на освободителните войски през Шипченския проход, през заснежения и труден планински път.

Н. Н. Каразин, отличен илюстратор, беше дълги години постоянен сътрудник на руското списание „Нива“, което се получаваше и у нас, в нашето семейство, в моите

Генерал Скобелев при Шейново, 1878 г. Худ. Василий Верешчагин

млади години и аз винаги с най-голямо внимание следях работите на Каразин и ги проучвах. Той ме пленяваше със своя жив, хубав рисунък и темпераментна техника...

<...> В. В. Верешчагин е едно от най-големите имена от групата руски художници, придружавали руските войски и воювали заедно с тях в Балкана.

<...> От участието на Верешчагин в Освободителната война има няколко картини, много скици и бележки, които са известни и у нас. Особено известна е картината му в три фази – „На Шипка всё спокойно!“ Крайният реализъм в картините на Верешчагин не е намерил одобрение в тогавашното руско общество. Особено военните не са били никак доволни. Той е бил жлъчно нападнат от критиката <...> Противно на това, в Париж те са намерили най-голямо одобрение и като тематика, и като изпълнение.

Новатор в сюжетите си и начина на третирането им, малко сух в техниката, Верешчагин не е бил тачен от някои от тогавашните видни руски художници. Не само не е тачен, но и отричан. „Това са панаирджийски щампи“ – презрително казвали те.

Верешчагин, който не е дружил с никого от тогавашните художници и избягвал техните кръгове, не обръщал внимание на тия нападки.

Илья Репин, един от най-големите художници на Русия, бил на друго мнение. Отначало и той не бил много благосклонен към Верешчагин, но после променил мнението си и става голям негов почитател.

Репин пише в своите „Спомени“: „Аз само два пъти в живота си срещнах В. В. Верешчагин, случайно“.

Репин пише на именития руски художествен критик В. Стасов (16.10.1883): „Верешчагин е колос, гениален художник. Неговата последна работа „Пред атаката на Плевен“, гдето нашите солдати лежат под прикритието на укрепленията, е поразително, нещо ново. Силна, реалистична до гениалност.

Репин се запознал с Верешчагин едва в 1892 г. Той бърза да разправи подробно за тая среща, която не забравил през целия си живот.

– „Знаете ли вие с кого обядвах днес? Съвсем няма да отгатнете – с Васютой, у Ив. Ник. Терешченко. Много приятен събеседник, добродушен, жив и съвсем искрен“. Репин казва за Верешчагин, че той е първият от руските художници, който е вмъкнал слънцето в картините си.

– И ето, продължава Репин, благородството на тоя рицар не беше само на думи...

Тоя голям руски художник-реалист загина през руско-японската война на 1904 г. на парахода „Петропавловск“. Верешчагин пръв, без да се прости със семейството си дори, полетя към Порт Артур, едва що беше обявена войната, и в самия огън загина...

Тия руски художници-герои увековечиха боевете и героизма на руския въоръжен народ за нашето освобождение в десетки художествени картини от най-бележитите в историята на тая война места.

Младите поколения ще учат от тях как е била освободена България.

120 години от Илинденско-п

Проф. Свет

Върховният комитет около 1899 – 1900. Седнали: Тома Давидов (подпредседател), Борис Сарафов (председател), Георги Петров (касиер). Прави: Владислав Ковачев (член), Георги Минков (член)

Илинденско-Преображенското въстание е най-масовото, повсеместно и дълготрайно въстание в новата българска история. То е и най-дълго подготвяното. В продължение на 10 години три могъщи организации – Вътрешната македоно-одринска революционна организация (ВМОРО) с Централен комитет (ЦК) в Солун, Македоно-одринската организация начело с Върховен македоно-одрински комитет (ВМОК) в София и Българските освободителни братства, популярно наричани Тайни офицерски братства в българската армия – променят бита, кръгозора и самочувствието на българите в Македония и Одринска Тракия. Те им показват идеала на свободата, дават им пушка в ръка и превръщат въоръжения и жаден за свобода народ в обучена и дисциплинирана въстаническа армия, способна да се противопостави в продължение на три месеца на превъзхождащата я в чудовищно съотношение османска армия.

Генерал Иван Цончев

Поради самото естество на своя генезис Македонският въпрос е и от компетенцията на Великите сили, скрепили с подписите си Берлинския договор от 1878 г. Предвидените в него реформи обаче остават само на книга въпреки всички дипломатически усилия на Княжество България и двата въоръжени опита на революционните организации – Четническата акция през 1895 г. и Горноджумайското въстание през 1902 г. Така пред ръководителите на тези организации остава само една възможност – да мобилизират българите в Македония и Одринско и с масово и повсеместно въстание да привлекат вниманието на европейските държави да принудят Османската империя да предостави политическа автономия на двете области.

Тази стратегия започва да се осъществява от края на 1902 г. На 10 декември генерал Иван Цончев от името на ВМОК и братствата изпраща т.нар. окръжно до българските офицери, с което ги известява за скорошното въстание и ги предупреждава да бъдат готови да се притекат на помощ, с конкретни указания за подбора на хората и тяхното въоръжение и снаряжение.

На 24 декември 1902 г. ЦК на ВМОРО с окръжно изисква мнението на ръководителите на революционните окръзи по съдбовния въпрос. По този повод от края на декември до средата на януари в българската столица се свикват няколко съвещания с участието на задграничните представители Христо Матов и Христо Татарчев, главния ревизор на четите Гоце Делчев, присъединилите се към организацията военнослужещи и бивши ръководители на ВМОК – поручик Борис Сарафов и поручик Владислав Ковачев, изтъкнати и опитни дейци, общо около 20 души. В хода на споровете „за“ или „против“ въстанието постепенно се очертава схващането, че въоръжената борба през 1903 г. е неизбежна. Като най-подходяща тактика се налагат активните четнически действия по възможност далеч от населените с българи места и атентати или терористични акции срещу военни и граждански обекти на противника.

Докато дискусиите в София продължават, от 2 до 4 януари 1903 г. в българската мъжка гимназия „Св. св. Кирил и Методий“ в Солун е свикан конгрес, който дава окончателен отговор на въпроса за въстанието. Участват членовете на ЦК на ВМОРО начело с председателя Иван Гарванов и представителите на революционните окръзи и околии, общо 17 души. Подобно на софийските дискусии, в Солун се сблъскват две становища – за „частично“ въстание, което да обхване само определени райони, и за „повсеместно-стратегическо“, което да се разпростре върху цялата организационна територия в Македония и Одринско и да ангажира всички годни да носят оръжие. Второто надделява.

Скоро информацията за подготвяното въстание става достояние и на Великите сили. Тъй като не желаят усложнения на Балканите, те засилват натиска върху българското правителство да обуздае революционните дейци. То се огъва и на 30 януари 1903 г. Македоно-одринската организация начело с ВМОК е обявена за незаконна, членовете на комитета са арестувани и интернирани.

Въпреки ограничителните мерки освободителната борба не се отклонява от поетия път. Общата участ, която споделят привържениците на ВМОК и на ВМОРО, измества на заден план старите противоречия. Контактите между представителите на двете организации се осъществяват още през февруари и до края на месеца генерал Иван Цончев – най-старшият по звание сред членовете на Върховния комитет и офицерските братства, обобщава концепцията за въстанието в „Общите ръководещи начала“. Стратегическо планиране – в основата си плод на професионалните знания и умения на българските офицери – членове на тайните офицерски братства и активисти на ВМОК.

Четата на ген. Цончев с кореспондентите Хейлс и Тагеев, 1903 г.

През май 1903 г. въз основа на „Общите ръководещи начала“ задграничният представител на ВМОРО Христо Матов съставя „Общ план и цел на въстанието“, който заляга в планирането на бойните действия по окръзи, околии и райони. Най-последователно и прецизно това е направено на конгреса на Битолския революционен окръг в Смилево (17 – 22 април) и на конгреса на Одринския революционен окръг на Петрова нива (28 – 30 юни). Така основният елемент от стратегията и тактиката на въстанието е решен със съвместните усилия на дейците от трите организации.

Планът за Илинденско-Преображенското въстание е съобразен с политическата и стратегическата цел на българското националноосвободително движение в Македония и Одринско. Внимателният му анализ разкрива също, че целта на въстанието е не само политическа, но и екзистенциална – да спаси македонските и тракийските българи от физическо унищожение, да предпази българщината от геноцид. Това съвсем ясно е казано в „Общия план“: *„Целта на борбата е не да победим Турция, а тя да не може да ни победи; колкото по-дълготрайна е борбата, толкоз по-сигурно е, че рано или късно един ден европейските сили ще бъдат заставени да извадят на сухо своите войски“*. Веднага след това авторите на стратегическото планиране се позовават на злощастната съдба на арменците, които са оставени от Великите сили на произвола на съдбата и подложени на същински геноцид.

„Арменският синдром“ не е цитиран случайно. Ръководителите на освободителното движение много добре са виждали, че османската политика спрямо българското население в Македония и Одринско е в състояние на преход от ескалираща репресия към етническо прочистване. Този рязък завой не убягва от погледа на екзарх Йосиф. Той праща три обширни изложения до Министерството на външните работи и изповеданията

преображенското въстание

лозар Елдъров

и лично до княз Фердинанд.

В изпълнение на основната идея на „Общия план и цел на въстанието“ е направено преустройство в организационно-териториалната структура на ВМОРО. Създадени са седем въстанически окръга: I – „Пелистер“ (бивш Битолски революционен окръг), II – „Кожух“ (западната част на Солунския окръг до р. Вардар), III – „Беласица“ (източната му част), IV – „Пирин“ (Серски), V – „Огражден“ (Струмишки), VI – „Овче поле“ (Скопски), и VII – „Странджа“ (Одрински). Предназначението на тази структурна трансформация е възприемането на последователното, т.е. стъпаловидно или верижно обявяване на въстанието в различните окръзи.

От главната идея на плана – дълготрайното въстание – произтича и основният начин на борба: партизанските действия с цел да се осигури достатъчно дълго време за осъществяване на политическата стратегия – драстично изостряне на Македонския въпрос, което да гарантира намесата на Великите сили в полза на разширяване на предвидените в чл. 23 на Берлинския договор реформи до степен на политическа автономия.

Ръководителите на въстанието правят всичко възможно да предпазят невъоръженото население от отмъщението и репресиите на турската войска. Този въпрос, определен като „един от най-трудните“, е разгледан в шест отделни точки в заключителната част на „Общия план и цел на въстанието“. Самите му автори оценяват препоръчваните мерки *„не като нещо добро, а като по-малко зло“*. И наистина, във въстанието загиват 4694 души от страна на невъоръженото население – несъизмерими с жертвите на арменците от края на XIX и началото на XX в., изчислявани със стотици хиляди.

На 20 юли – Илинден, въоръжените сили на Битолския окръг (I, „Пелистер“), наброяващи около десет хиляди бойци, се хвърлят в битка с вековния поробител. Под вещото ръководство на Главния щаб в състав Дамян Груев, поручик Борис Сарафов и Анастас Лозанчев въстаническите чети и отряди в ожесточени боеве с редовна войска и башибозук установяват пълен контрол над по-голямата част от територията на окръга. С добре подготвени и умело ръководени нападения са превзети градовете Невеска и Клисура. Най-славен и върхов момент на въстанието е освобождаването на град Крушево и установяването на Крушевската република.

В нощта на 5 срещу 6 август – Преображение Господне, започват бойните действия и в Одрински окръг (VII, „Странджа“). Тук начело на въстаническите сили стои Главно ръководно боево тяло в състав Михаил Герджиков, капитан Стамат Икономов и Лазар Маджаров. Със стремителни атаки въстаниците разгромяват гарнизоните в района на Странджа. Освободени са градовете Василико (Царево) и Ахтопол и всички села в Малкотърновска кааза. Тези славни дни остават в съзнанието на въстаналите българи като „Странджанската комуна“.

На 14 септември – Кръстовден, идва ред и на Серския окръг (IV, „Пирин“). Тук действат обединените чети на Върховния комитет и Вътрешната организация. Бойните действия се ръководят от Главен щаб начело с генерал Иван Цончев и Димитър Стефанов. Отлично въоръжени и екипирани, съставени предимно от военнослужещи и командвани от офицери, въстаническите чети нанасят големи загуби на турската армия.

В останалите окръзи въстанието се изразява главно в диверсионни акции срещу железопътни линии и мостове. Противникът е смразен и объркан от дръзките акции.

Илинденско-Преображенското въстание показва на Османската империя потенциала на българските освободителни организации. Високата порта разбира, че има пред себе си не неорганизирана маса, а цял един народ, обладан от воля за борба и предан на своите организации и лидери. Още по-многозначително, респектиращо и смразяващо за нея е присъствието на десетки български офицери, които всъщност превръщат въстаналия народ във въстаническа армия. От януари до октомври на територията на Македония и Одринско по различно време пребивават един генерал и 47 офицери от Българската армия със звание от подпоручик до полковник, които участват в подготовката на въстаническата армия и управлението на бойните действия. След 1903 г. вече не само Високата порта, но и последният турски аскер сигурно е потръпвал от ужас при мисълта, че някога може да се окаже лице в лице с нейния вдъхновяващ образец – редовната българска армия.

В Илинденско-Преображенската епопея противостоят 26 000 въстаници срещу армия с численост от 350 000 души. Съотношението е чудовищно – 1 към 13. Въпреки това, по сведения на Мемоара на Вътрешната организация от 1904 г.,

Съвет на одринските войводи, сред които са Тодор Станков, Цено Куртев, Иван Варналията,Лазо Лазов, Кръстьо Българията, Михаил Герджиков, Христо Силянов, Константин Калканджиев, Коста Лютий (Тенишев), Стоян Петров, Димитър Ташев, Христо Арнаудов, фелдшерът Димитър Дичев и капитан Стамат Икономов (прав до скалата)

жертвите на въстаническата армия в убити и ранени са 994, а на турската войска 5328, или пет пъти и половина по-големи. Не само по същия източник, но и според секретни турски сведения през трите месеца на въстанието броят на убитите турски военнослужещи се доближава до 6000 души без ранените и дезертиралите. Общо през 1903 г. османската армия дава загуби в жива сила близо три пъти по-големи от тези в Гръцко-турската (Тесалийската) война от 1897 г. Това категорично доказва, че въстанието не завършва с поражение, не е безсмислена хекатомба и жертвите не падат напразно. Но тъкмо затова въстанието спасява македонските и тракийските българи от етническо прочистване и запазва културно-националното дело на Българската екзархия. Тази кауза оправдава дадените жертви.

Материалните щети са възстановени само за няколко години. Българската екзархия бързо успява да изправи църковно-училищното дело на крака. По силата на амнистията, наложена на Високата порта от турско-българското споразумение от 26 март 1904 г., от затворите и заточенията са освободени 1640 българи. Стотици учители и свещеници също се възползват от политическата амнистия. Получават право да се завърнат по родните си места и бежанците и голяма част от тях се възползват от него. Само за пет години субсидията на българската държава за Екзархията се удвоява. Мобилизира своите морални и материални сили и българското население в Македония и Одринска Тракия. Така още през 1907 г. Екзархията възстановява училищното дело в предишните му статистически измерения, а в оставащото до Балканската война време го увеличава до възможно най-големите размери.

Въплъщение на добре премислена военнополитическа стратегия, сериозна организация и подготовка и героична всенародна саможертва, ***Илинденско-Преображенското въстание от 1903 г. има своето заслужено място в българската история и заслужава да се чества и прославя не като поражение, а като национален подвиг***.

Христо и Милан Матови – теоретикът и практикът

Документи за Георги Раковски в османските архиви

Проф. Орлин Събев

Както отбелязва Веселин Трайков в биографичното си изследване за Раковски, „недокоснат още извор остават архивите на Цариградската патриаршия и турските държавни архиви, засега още недостъпни за научни издирвания“. От богатия османски архив, съхраняван в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (НБКМ), са известни много малко документи за Раковски, които са преведени и публикувани през 1968 г. от Никола Г. Попов. От друга страна, по време на издирвателска работа в Османския архив в Истанбул през 1928 – 1929 г. Панчо Дорев открива и впоследствие публикува в превод на български език документи, свързани с лица, които са осъдени на крепостен затвор в Диарбекир заради сътрудничеството си с Георги Раковски.

В наши дни достъпността на Османския архив в Истанбул е значително улеснена заради неговата дигитализация и това допринася за проучванията, посветени на българското националноосвободително движение през XIX век. При проведено през 2022 г. в рамките на проекта „Информационен портал за архивно-документално наследство на Българското възраждане“ (изпълняван от УниБИТ с ръководител доц. д-р Християн Атанасов) по-систематично и задълбочено проучване на архива в Истанбул бяха открити 70 архивни единици, съдържащи над стотина документа, които пряко или косвено са свързани с Георги Раковски. Те разкриват любопитни и неизвестни досега детайли за неговата личност и революционната му дейност. Документите, 45 от които в пълен превод на български език, са представени и анализирани в книгата ми „Документи за Георги Раковски в османските архиви“, издадена от Академичното издателство „За буквите – О писменехъ“ през 2022 г.

Най-ранното споменаване на Георги Раковски в османските архиви е в опис на християнската рая в родния му град Котел, който датира от 30-те години на XIX век. В него той е вписан през 1835 г. като 14-годишния „Съби, син на Стойко“.

В архива в Истанбул се съхраняват няколко документа, свързани с престоя на Раковски и баща му Стойко Попович в цариградски затвор в периода 1845 – 1848 г. Според решение на Съвета за съдебни решения при Високата порта от 28 юли 1845 г. двамата са осъдени на пет години затвор в окови с полагане на тежък физически труд. Други документи се отнасят за освобождаването на Раковски през март – април 1848 г., станало по инициативата на неговия съгражданин и покровител Стефан Богориди.

Скоро след излизането си от затвора, през 1848 – 1849 г. Раковски откупува приходите на Узунджовския панаир, а през 1850 – 1851 г. преоткупува данъчните приходи на Пловдивски окръг. Заради нелоялни контрагенти обаче той не успява да се издължи на кредиторите си и множество османски документи свидетелстват, че те са го издирвали с години, за да си получат отпуснатите значителни средства. Заради многобройните им жалби до османските власти Раковски, макар и за по-кратко време, отново попада няколко пъти в цариградските затвори. В края на 1854 г. той окончателно напуска родината си и до края на живота си пребивава във Влашко, Молдова, Руската империя (Одеса), владенията на Хабсбургите и Сърбия. По този начин той остава неуловим за кредиторите си, но е издирван от османските власти за революционната си дейност.

Освен с името си, в османските документи, отнасящи се за политическата и революционната му дейност, Раковски обикновено е назоваван като „печално известния революционер“ или „прочутия бунтовник“. Тези документи свидетелстват за добрата, но невинаги навременна осведоменост на османските власти за антиправителствената му дейност, насочена към постигане на държавна самостоятелност на българския народ. В един протокол от разпит на близкия му сътрудник Никола Киселов от лятото на 1862 г. се разбира, че през пролетта на същата година Раковски е пътувал до Белгия, откъдето е закупил оръжие за 1500 души участници в Първата българска легия, сформирана в Белград. В други документи става дума за основаното от Раковски „Тайно общество“. На 17 септември 1863 г. Високата порта изпраща заповед до валиите на Ниш, Видин и Силистра, както и до управителите на София, Търново и Тулча с указание Раковски да бъде заловен и изпратен в Цариград. Във връзка с тази заповед през август 1864 г. валията на Силистра информира правителството в Цариград, че се е появил човек, който твърдял, че знае местонахождението на революционера и може да го предаде на властта срещу значителното по онова време възнаграждение от 25 хил. гроша.

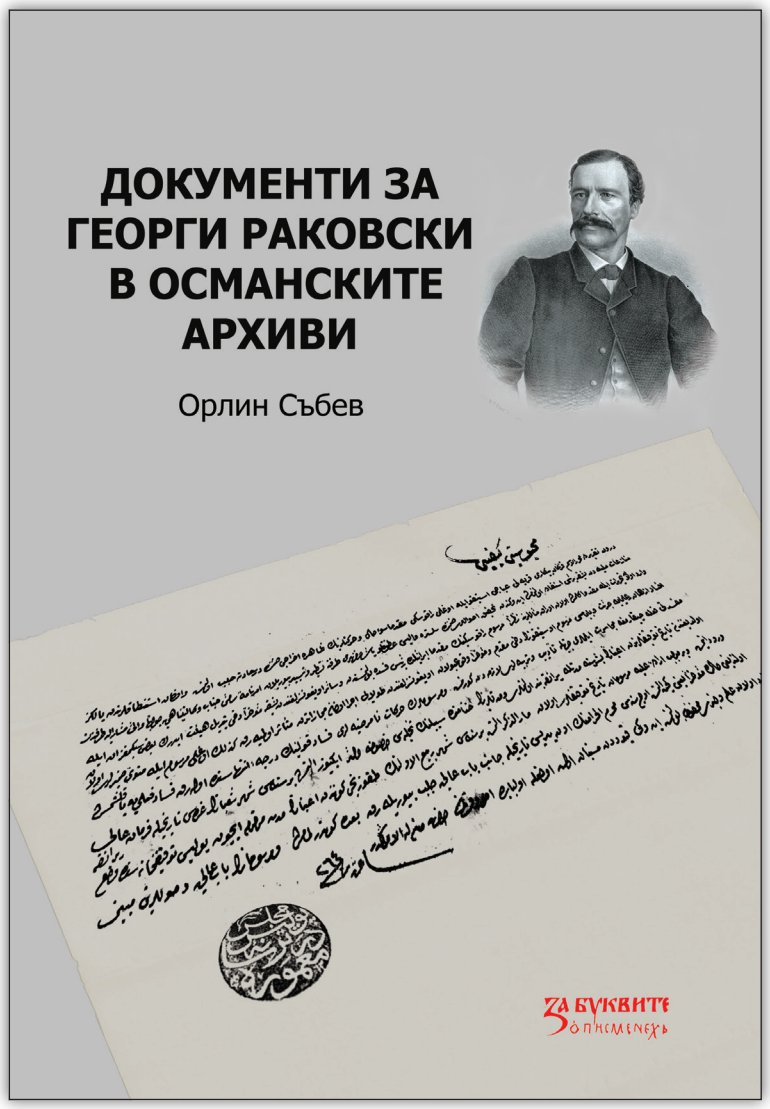

Раковски така и не е заловен от османските власти, но много негови сподвижници са задържани, изправени са пред съда и получават сурови присъди – продължително заточение в Диарбекир. В Османския архив в Истанбул се съхраняват множество документи, които разкриват обвързаността им с неговото дело.

Както става ясно от някои документи, наред с неизрядните си финансови взаимоотношения със заемодатели и съдружници, както и прикритата си революционна дейност, свързана с организиране и въоръжаване на чети и войскови единици (Първата българска легия в Белград) в странство, Раковски привлича вниманието на османските власти и с явната си публицистична и издателска дейност. Тъй като тя е ориентирана към укрепване на националното самосъзнание на сънародниците му, критична е към османската държава и подбужда към неподчинение и бунт, властите следят внимателно вестниците и книгите, които Раковски издава, и проявяват подчертана бдителност, за да възпрепятстват проникването им на българска земя, а ако вече са внесени, се опитват да ограничат разпространението им чрез изземване и наказания за провинилите се книжари.

Откритите в Османския архив в Истанбул документи прецизират, коригират и обогатяват с нови и неизвестни досега факти и сведения натрупаната значителна научна литература, посветена на личността и делото на Георги Раковски, превърнал се още приживе и непосредствено след смъртта си, по думите на Вера Бонева, *„не само в символ на радикалната борба за политическо освобождение от османска власт, но и в метафорично средище на (общо)българската представа за национална идентичност“*.

Почти неизменно всички документи от 60-те години на XIX век наричат Раковски „печално известния“ или „прочутия“. Тези определения сами по себе си говорят за значението, което османската държава е отдавала на опасната за нея революционна дейност на котленеца. Въпреки интензивната кореспонденция със сръбските, гръцките, австрийските, влашките и молдовските власти, Високата порта така и не успява да го залови и да го изправи пред съда. За нея Раковски остава не само неуловим престъпник и труден за обезвреждане революционер, но и неразгадана енигма, неразкрита мистерия и неотключена тайна, придаваща на образа му онази толкова характерна за него историческа романтика.

Националният музей „Христо Ботев“ – огнище на родолюбието

„...там, дето аз съм пораснал и първо мляко засукал“

В българската история Калофер завинаги остава свързан с името на великия свой син – Христо Ботев. Гениалният поет и войвода, блестящият публицист се ражда на знаменателна дата – 25 декември 1847 г. (6 януари 1848 г. н.ст.). Той е първото от общо деветте деца в семейството на Ботьо Петков и Ивана Стайкова Дрянкова – „чисти българи и православни“, а „според българския обичай турили му името Христо, именник на спасителя“. Първороденият син е „орисан“ да прослави не само малкия си градец, а и да се превърне в символ на България, на святото си Отечество, за което ще изпее най-хубавите си стихове, за което ще положи младостта и костите си пред олтара на правдата и свободата.

В навечерието на Руско-турската освободител-на война Калофер е процъфтяващ град с 5-6 хил. жители, перлата на Стремската долина с прозвището „Алтън Калофер“. На 26 юли 1877 г. е опожарен и сринат до основи. 618 души са безмилостно изклани, а през следващите месеци от студ, глад и епидемии умират общо 1100.

Оцелелите се завръщат и заварват родния си град в руини. Първата им грижа е да издигнат наново домовете си. Възстановени са училището и църквите. Улисани в грижите около делника си, калоферци позабравят своя велик съгражданин и позанемаряват дълга си към него. Въпреки че още през 1906 г. по инициатива на дружество „Христо Ботев“ – Калофер, се създава комитет за издигане на паметник на Ботев, до 1926 г. нищо не е сторено.

На 2 юни 1926 г. в Калофер е организирано подобаващо честване по случай 50-ата годишнина от гибелта на поета революционер. Поставена е и паметна плоча (запазена и до днес) на мястото, където трябва да се издигне паметник на великия Ботев. Същия ден е официално открита и осветена и т.нар. Ботева градина. Година преди тези събития последният пряк потомък на рода – о.з. ген. Кирил Ботев „подарява за вечни времена дворното място край друма в Калофер“, където се е намирала последната къща на семейството му. На това място през 1930 г. се открива първият бюст-паметник на Ботев в Калофер с автор Кирил Георгиев.

Въпреки че през 20-те и 30-те години на XX в. въпросът за родния град на Ботев е обект на спорове, прерастващи в разпри, не е засяган проблемът за мястото на раждането му. Едва през 1961 г. комисия под председателството на проф. Иван Унджиев установява точното място: „стаята на т.нар. килийно училище, в която е живял Б. Петков и се е родил Христо Ботев, се намира в северна посока от църквата („Св. Богородица“ – б.м, А.Н.) и в непосредствена близост с Аязмото, приблизително където е поставена плочата сега“.

Мемориална къща музей „Христо Ботев“

Веднага след възпоменанието по повод 50-ата годишнина от Ботевата гибел Настоятелството на Калоферската културно-просветна дружба (ККПД), поставят въпроса за възстановяване на къщата, заемат се с набиране на необходимите средства. Разработването на проекта е възложено на проф. Хараламби Тачев. Освен че е настоятел, Тачев (1875 – 1940) е и професор в Художествената академия. Работил е при декорирането на вътрешността на множество обществени сгради, сред които са храмът „Св. Александър Невски“ и дворецът „Врана“, но най-известен е с изработването на проекта за герб на София.

Като доказан професионалист проф. Тачев пристъпва към изпълнението на задачата особено отговорно. Той се запознава с описанията на пътешествениците, преминали през Калофер в средата на XIX в. – И. В. Григорович и Ф. Каниц, даващи доста подробни сведения за типичната калоферска къща от този период. Когато обаче се стига до конкретни данни за мястото и външния вид на Ботевия дом, Тачев се натъква на непреодолими препятствия. Въпреки това той остава с надеждата, че „поне по показанията на разни лица в Калофер и вън от него – съвременници на Христо Ботев или баща му Ботю Петков“ ще създаде най-достоверния проект. За жалост, безмилостният ход на времето постепенно заличава спомените – малцина са останалите живи свидетели на онази епоха. Според проф. Тачев „пропуснат е моментът за тези «...»издирвания«...» ако тази идея дохождаше тогава – скоро след Освобождението – все можеха да се съберат много ценни сведения, още повече, че самите братя на Христо Ботев бяха живи“.

Откриване на къща музей „Христо Ботев“, 2 юни 1944 г.

Сведенията, които успява да събере от по-стари жители на града и от Ботевия брат Кирил, сочат, че семейството е живяло на 3-4 места в Калофер. Като главен учител Ботьо Петков извън заплатата си е имал право и на безплатна квартира, която му се предоставяла от черковно-училищното настоятелство. След завръщането си от Одеса той живее в една от стаите на старото килийно училище, разположено около църквата „Св. Богородица“. В нея по-късно довежда и съпругата си. Именно в тази стая се ражда и първороденият им син – Христо Ботев.

След близо 10-годишни проучвания проф. Тачев установява, че в Калофер семейство Ботеви са живели по-дълго в две къщи. Тази на хаджи Нестор се е намирала в сляпа уличка, близо до училището, а другата била преотстъпена на семейството от брата на Ивана – Стою Дрянков, който ѝ я дарява при изселването си в Кишинев.

Личните писалищни принадлежности на Христо Ботев

Възстановяването на Ботевата къща започва през 1940 г. Решено е да се изгради тази, в която най-дълго е живяло семейството – последната им къща, намираща се в Ботевата градина.

Изпълнението е възложено на арх. Балтаджиев от Пловдив. Той изготвя проект, по който през 1942 г. започват строителните работи.

През 1944 г. по случай Деня на славянската писменост група евакуирани в Калофер учителки и ученици от София решават да разчистят къщата и двора и да уредят изложба от книги. Изложбата е подредена от библиотекарката Василка Кертева, която по-късно става и първата уредничка на музея. В Деня на Ботев 2 юни къщата музей е официално открита за посещения. Интериорът е възстановен със събрани и дарени от калоферци старинни предмети. В този ден е открита и първата „Златна книга“ за посетители и дарители. В нея Минко Фетваджиев, член на ККПД, написва описанието „какъ се съгради тази паметна зграда – „къщата музей на Христо Ботев“. Оттогава и до днес къщата остава свято място за преклонение.

Днес Националният музей „Христо Ботев“ е държавен културен институт с национално значение. В него се съхраняват, опазват и експонират единствените запазени лични вещи на Христо Ботев – джобен часовник и комплект писалищни принадлежности, документи, издания, произведения на българското изобразително изкуство и други материали, свързани с живота и делото му, с неговото семейство и съратниците. Но най-важната част от дейността остава непосредствената работа със стотиците посетители на този свещен храм на българщината. Повече от половин век музеят на Ботев е място за преклонение пред живота и делото на гения на България. Всички музейни служители се стремят да съхранят народната памет за поета и легендарен войвода и да предадат на гостите на музея своята любов и почит към него. Те вярват, че тази любов не ще угасне, докато на страниците на книгата за впечатления обикновените българи с трепет пишат: „Докато има България, докато има само един българин на Земята, Ботев ще живее!“.

Ася Николова,
директор на музея

Терапевтичен потенциал на четенето в нетипични за индивида ситуации

Д-р Събина Ефтимова-Илиева

Научноизследователският проект „Изследване на нагласите към терапевтичния потенциал на четенето в нетипични ситуации за индивида“ е финансиран от ФНИ на МОН с договор № КП-06-Н45/2 от 30.11.2020 г., научен ръководител д-р Събина Ефтимова-Илиева. Изпълнението му започва в условията на безпрецедентна криза за съвременното общество, породена от пандемията от Covid-19. Изследванията и анализите, върху които са фокусирани проектните задачи, са с потенциал за обогатяване на съществуващата научна информация и на бъдещите изследвания относно терапевтичните възможности на четенето.

Постиженията и резултатите от дейността на екипа за двегодишен период потвърждават по категоричен начин значението на четенето и терапевтичното му въздействие върху индивида в нетипични ситуации и открояват важността на инициативи за изграждане на интернет портали, улесняващи достъпа до информация и знание.

Интердисциплинарната проблематика на проекта привлече изследователи със съответстващи интереси и постижения: от областта на библиотекознанието и библиографията (С. Ефтимова, Т. Тодорова, К. Минчева, П. Муканова, Т. Генова); и на психологията, педагогиката и социологията (М. Гарванова, Л. Парижкова, Хр. Атанасов, С. Ефтимова, Т. Генова). Всички те имат дългогодишен научен и преподавателски опит, научна продукция и доказан професионализъм, опит в работата с млади учени и студенти в УниБИТ.

В първия етап на проекта активно участваха студенти и докторанти на УниБИТ (Е. Попова, И. Дамянова, А. Петкова, Б. Николова), които реализираха и самостоятелни изследвания и публикации на национални и международни форуми.

Този етап е с обща продължителност 30 месеца (18 по график и 12 месеца удължаване поради извънредните обстоятелства, породени от пандемията Covid-19). През изминалия период се работи активно по всички предвидени направления. Проведени са и допълнителни проучвания за прецизиране и тестване на находките и резултатите.

Кръгла маса в УниБИТ, 23.XI.2022 г.

Създадени са тематични библиографски ресурси, които допринасят за информационното осигуряване и систематизиране на знанията по въпросите на библиотерапията у нас. Актуализирани са част от учебните програми, имащи отношение към терапевтичния потенциал на четенето, за студентите в бакалавърската и магистърската степен по библиотечно-информационни науки в УниБИТ.

Постижение от първия етап на проекта е реализираното национално представително проучване сред 3200 български граждани. Основни резултати от него са представени на кръгла маса на тема „Изследване на нагласите към терапевтичния потенциал на четенето в нетипични ситуации за индивида“, състояла се на 23.XI.2022 г. Установено бе, че 84% от респондентите смятат, че четенето на книги може да има терапевтично въздействие. Сред основните техники за преодоляване на стреса, причинен от обстоятелствата, свързани с пандемията от Covid-19, четенето е посочено като водеща техника. 42% от респондентите са чели повече от обикновено в пандемичния период и посочват, че това им е повлияло благоприятно, разсеяло ги е от мислите за моментната ситуация и ги е накарало да се чувстват по-добре.

Получените от проучването резултати допринасят за запълване на празнотите в теоретичен и практико-приложен аспект относно изследването на терапевтичния потенциал на четенето в нетипични за индивида в България ситуации. Те се използват и за диалог в научната комуникация с чуждестранни колеги. Независимо от тежката ситуация след март 2020 г., когато поради епидемията научната дейност бе сведена до минимум и научният живот почти замря, членовете на екипа успяха да провеждат активна изследователска работа и участваха в над 20 национални и международни конференции с научни доклади по проблематиката на проекта въз основа на задълбочени библиографски и емпирични проучвания. Научната продукция надхвърля 7 пъти предвидения за първия етап в проектната концепция брой публикации.

До началото на 2023 г. са издадени: монографията „Ролята на аудиокнигите като медия в чуждоезиковото обучение по английски език“ с автор Теодора Генова, учебникът „По следите на илюстрацията“ и учебното пособие „Илюстрация на ръкописната книга“ с автор Калина Минчева. Публикувани са общо 34 научни доклада на английски език и 40 на български език, което е принос към обогатяването на съществуващата литература на български и английски език по въпросите на библиотерапията и на терапевтичния потенциал на четенето в нетипични за индивида ситуации.

През първия етап от изпълнението на проекта бе извършена изследователска работа, важна в теоретичен и в практико-приложен аспект, както и значителна комуникационна и административна дейност. Акумулирани и популяризирани са нови знания в областта на теорията и приложението на библиотерапията. Постигането на целите на проекта би допринесло за развитието на науката и образованието и за приложението на достоверни научни резултати в услуга на откроява щи се вече обществени нужди.

Текущото състояние на проекта „Изследване на нагласите към терапевтичния потенциал на четенето в нетипични ситуации за индивида“ е проследимо чрез неговия сайт: https://bibliotherapy.unibit.bg/bg/

Интерактивна платформа по хуманитаристика

Огромната промяна в глобалния свят, настъпила с пандемията от COVID-19, наложи внезапната и неотложна потребност от адаптация на всички сектори на обществения живот и в частност в образователната сфера. В резултат от социалната изолация и обучението от разстояние възникна необходимостта от онлайн библиотечен достъп. За предоставянето на такава услуга на студентите и научните работници за намиране на нужната информация е необходимо създаването на платформа, която да осигури систематизирана научно-справочна литература.

Актуалността на интердисциплинарното изследване по проекта **„InfoLIB: Изграждане на информационно-библиотечна интерактивна платформа по хуманитаристика“** (№ КП-06-М45) се определя от необходимостта да се предложи алтернативна форма от подкрепа на обучаваните и обучаващите да се справят в необичайната ситуация. Проектът се осъществява от екип от студенти и млади учени под ръководството на гл. ас д-р Надежда Томова и е финансиран от Фонд „Научни изследвания“ към Министерството на образованието и науката.

Работата по проекта „InfoLIB: Изграждане на информационно-библиотечна интерактивна платформа по хуманитаристика“ е изследователски проектирана, развивана и популяризирана чрез множество научни публикации на екипа на национални и международни научни форуми.

За повече информация: https://infolib.unibit.bg

Д-р Надежда Томова

Заклевам се пред нашето отечество България, че ще изпълнявам точно длъжността си.

Долуподписаният, като приемам всичките длъжности, които ми се налагат от пълномощното, дадено ми от ЦБРК, и [като] съзнавам отговорността на своите действия, съгласявам се във всичко и с действията на другите членове на ЦК, които ще разпределят длъжностите помежду си според способностите на всякого. Същият отговарям за действията си по устава пред другите членове на ЦК и се заклевам пред нашето отечество България, че ще изпълнявам точно длъжността си.

16/28.06.1872 г., В. Левски

Писмената клетва на Левски,
положена след общото събрание в Букурещ, април-май 1872 г.

&

Народна клетва

(от Васил Левски)

Заклевам се в Евангелието, в честта си, и в Отечеството си, пред Бога, и пред Честното събрание на съзаклятието, че от всичко което ми се яви, няма да кажа и открия никому нищо до смърт и до гроб.

Заклевам се и обещавам какво полагам за святата тази цел, живот и имот.

Заклевам се и обещавам, безусловна покорност на законите и на заповедите на съзаклятният Таен Централен Български Революционен Комитет съвременно мълчание, и тайност на делата.

А в противен случай, ако бъда Предател, или престъпник, съгласявам се да бъда прободен от оръжието НА ТОВА съзаклятие, което има длъжност да ме брани, а и право да ме съди.

Заклевам се.

Забележка. Ново-оглашеният, ще се изправи пред една маса, на която ще има сложено едно Евангелие, или кръст, един нож, и един револвер, и ще си тури лявата ръка на сърцето, а дясната ще я вдигне на горе, и ще следва да дума следоющите думи т.е. гореизложените.

&

Той беше безстрашлив. Той беше готов сто пъти да умре
на кръста Христов... ...

О, бесило славно!
По срам и по блясък ти си с кръста равно!
Под теб ний видяхме, уви, да висят много скъпи жъртви и да се тресят
и вятърът южни с тях да си играе,
и тиранът весел с тях да се ругае.
О, бесило славно!
Теб те освети смъртта на геройте.
Свещено си ти.
Ти белег си страшен и знак за свобода,
за коя под тебе гинеше народа,
и лъвът, и храбрий: и смъртта до днес под тебе,
бесило, правеше ни чест.
...
и връх, от където виждаше духът
към безсмъртието по-прекия път!

Иван Вазов. Из „Левски“.
„Епопея на забравените“ (1881-1884 г.)

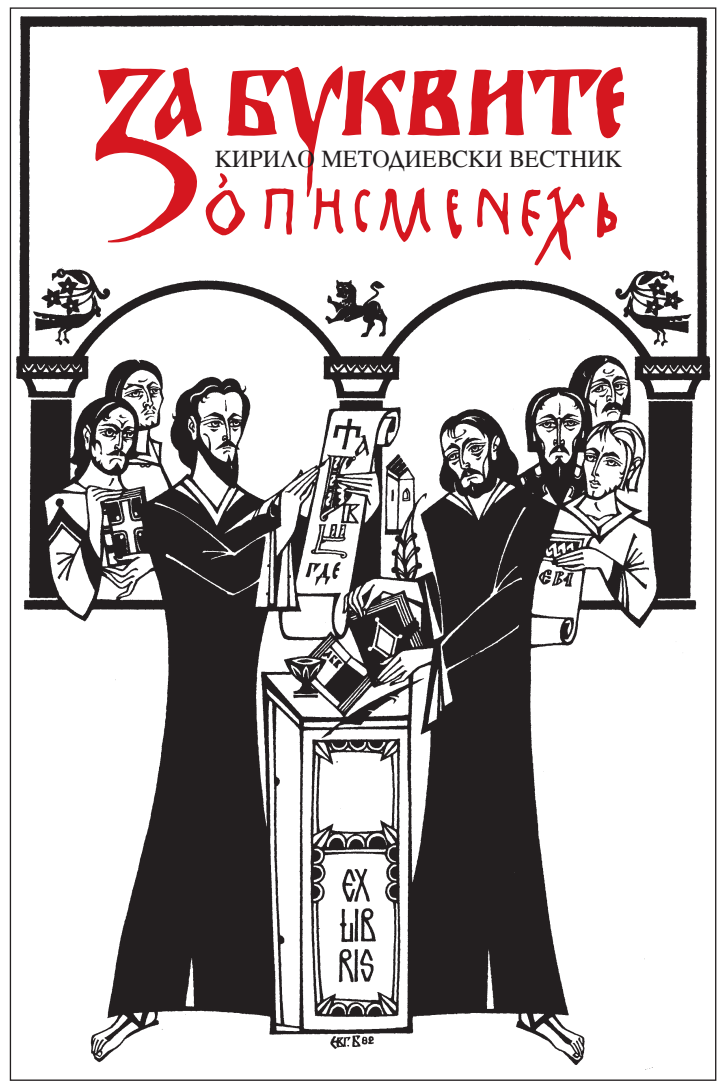

Екслибрис Евгений Босяцки

ISSN 1312-3785
Излиза от 1979 година

Бр. 71 / март 2023 г.

Основател на изданието
ВЕСЕЛИН ЙОСИФОВ

С особени заслуги за списването
на вестник „За буквите – О писменехъ“
ИЛИЯ ПЕХЛИВАНОВ

Главен редактор
Д-Р ХРИСТО ХРИСТОВ

Редактор и коректор
СВЕТЛА ДЕВКОВА

Графично оформление, редактиране и илюстрации
АНТОАНЕТА СЪРНЕВСКА

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН КОМИТЕТ

Съпредседатели
Проф. СТОЯН ДЕНЧЕВ, проф. ИРЕНА ПЕТЕВА

ДЖУЗЕПЕ ДЕЛ' АГАТА, ВЛАДИМИР ВАВРЖИНЕК,
ВАСЯ ВЕЛИНОВА, РАДОСЛАВ ВЕЧЕРКА, МАРЧЕЛО ГАРДЗАНИТИ,
ДИМИТРИОС ГОНИС, ВАСИЛ ГЮЗЕЛЕВ, АКСИНИЯ ДЖУРОВА,
ИВАН ДОБРЕВ, НЕВЯНА ДОНЧЕВА-ПАНАЙОТОВА, НАДЕЖДА ДРАГОВА,
РУМЯНА ЗЛАТАНОВА, ДИМИТЪР ИВАНОВ, ИЛИЯ ИЛИЕВ, МАРИЯ ЙОВЧЕВА,
НЕДЯЛКО ЙОРДАНОВ, ИГОР КАЛИГАНОВ, КАЛИНА КАНЕВА, ДИМИТЪР КЕНАНОВ,
РУМЯНА КОНЕВА, МЕРСИЯ МАКДЕРМОТ, РОЛАНД МАРТИ, ПРЕДРАГ МАТЕИЧ,
ФЛОРИАН МЕСНЕР, ХАЙНЦ МИКЛАС, АЛЕКСАНДЪР НАУМОВ, СВЕТЛИНА НИКОЛОВА,
КОНСТАНТИНОС НИХОРИТИС, ДМИТРИЙ ПОЛИВЯННИЙ, ГЕОРГИ ПОПОВ,
ЦВЕТИ РАДЕВА, ЮРИЙ РОСТОВЦЕВ, ТАТЯНА СЛАВОВА, МАРИНА СМОЛЯНИНОВА,
ХРИСТО ТЕМЕЛСКИ, ФРАНСИС ТОМСЪН, СВЕТЛОЗАР ЕЛДЪРОВ,
АННА-МАРИЯ ТОТОМАНОВА, ХРИСТО ТРЕНДАФИЛОВ, АНАТОЛИЙ ТУРИЛОВ,
ХИЛДЕ ФАЙ, УИЛЯМ ФЕДЕР, КРИСТИАН ХАНИК, ПЕТЕР ШРАЙНЕР

Съдейници
Красимира Александрова, Анжела Димчева, Евелина Здравкова, Ваня Аврамова

Университетска младежка академия за управление на знания
Компютърна лаборатория „Джон Атанасов“
Институт за информация и сигурност

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „ЗА БУКВИТЕ – О ПИСМЕНЕХЪ“
www.unibit.bg • www.zabukvite.org

Научен секретар
ВИКТОРИЯ ЦВЕТКОВА

© Стефан Пеев, наборен шрифт Pliska
(GNU GENERAL PUBLIC LICENSE), 2016

София, 1784, бул. „Цариградско шосе“ № 119
e-mail: info@zabukvite.org

Печатница
Partner BG

За буквите
Кирило Методиевски вестник
Брой РѢ
Година XLV
Март 2023 г.
www.zabukvite.org

70 години

Проф. д.ик.н. Стоян Денчев!
На многая лета!!!!!